PAPER - 5

MT

2017 1200

Seat No. | | | | | | | |

MT - SANSKRIT ENTIRE (SECOND OR THIRD LANGUAGE) - SEMI PRELIM - II PAPER - V

Time : 3 Hours **Model Answer Paper** **Marks : 80**

	प्रथमः विभागः - गद्यम् ।	
उ.१.	**अ) गद्यांशं पठित्वा निर्दिष्टाः कृतीः कुरुत ।**	
१.	**अवबोधनम् । (केऽपि २ कृती कुरुत ।)**	
I)	उचितं कारणं चित्वा वाक्यं पुनर्लिखत ।	१
	लेरसिया रूपं परिवर्तितवान् यतः **सः जनानां सहृदयतां द्रष्टुमैच्छत् ।**	
II)	पूर्णवाक्येन उत्तरत ।	१
	लेरसिया स्वसहकारिभिः सह ग्रामं गतः ।	
III)	वाक्यं पुनर्लिखित्वा सत्यं वा असत्यं लिखत ।	१
	लेरसियामहोदयं स्वगृहं नेतुं सर्वे ग्रामवासिनः मनसि अकुर्वन् । - **असत्यम् ।**	
२.	**शब्दज्ञानम् । (काः अपि ३ कृतीः कुरुत ।)**	
I)	योग्यं पर्यायं चिनुत ।	१
१)	ग्रामवासिभिर्जनैः - **ग्रामवासिभिः** + जनैः ।	
२)	यतोऽतीव - यतः + **अतीव** ।	
II)	चतुर्थपदं लिखत ।	१
१)	काया : शरीरम् :: रोगी : **रुग्णः** ।	
२)	विषमभावेन : समभावेन :: अनन्तरम् : **प्राक्** ।	
III)	विशेषण-विशेष्य-अन्वितिः ।	१
	जुगुप्साकरम्, अभद्रम् दर्शनम् ।	
IV)	**कृत्वा, अगणयित्वा, प्रविश्य** ।	१
उ.१.	**ब) गद्यांशं पठित्वा निर्दिष्टाः कृतीः कुरुत ।**	
१.	**अवबोधनम् । (केऽपि २ कृती कुरुत ।)**	
I)	उचितं कारणं चित्वा वाक्यं पुनर्लिखत ।	१
	सोमशर्मा चकितः अभवत् यतः **तस्य उपचाराः प्रारब्धाः इति सः न जानाति ।**	
II)	कः कं वदति ।	१
	सोमशर्मा अनन्तभट्टं वदति ।	

III)	वाक्यं पुनर्लिखित्वा योग्यं वा अयोग्यमिति लिखत ।	१
	सोमशर्मा प्रसन्नमनसा स्वगृहं न्यवर्तत । - **सत्यम् ।**	
२.	**शब्दज्ञानम् । (काः अपि ३ कृतीः कुरुत ।)**	
I)	रिक्तस्थानपूर्तिं कुरुत ।	१
१)	ददतीति = **ददति** + इति । २) भवानेतान् = भवान् + **एतान् ।**	
II)	समूहेतरपदं लिखत ।	१
१)	श्रुत्वा, आकर्ण्य, दत्वा । - **दत्वा ।** २) गृह्णाति, यच्छति, ददाति । - **गृह्णाति**	
III)	विशेषण-विशेष्य-अन्वितिः ।	१
	चकितचकितः, बद्धाञ्जलिः सोमशर्मा ।	
IV)	**स्नातुम्, भोक्तुम् ।**	१
३.	**पृथक्करणम् ।**	२
	यथाक्रमं घटनां लिखत ।	
i)	सोमशर्मा चकितः अभवत् ।	
ii)	सोमशर्मा बद्धाञ्जलिः अभवत् ।	
iii)	सोमशर्मा सादरम् अनन्तभट्टाय अथयत् ।	
iv)	सोमशर्मा स्वगृहं न्यवर्तत ।	
उ.१.	**क) गद्यांशं पठित्वा निर्दिष्टाः कृतीः कुरुत ।**	
१.	**अवबोधनम् । (केऽपि २ कृती कुरुत ।)**	
I)	उचितं पर्यायं चित्वा वाक्यं पुनर्लिखत ।	१
	वयम् अपारम्परिकान् ऊर्जास्रोतांसि स्वीकुर्मः यतः **तेषां उपयोजनेन धनसञ्चयः, राष्ट्रविकासः च भवेत् ।**	
II)	पूर्णवाक्येन उत्तरं लिखत ।	१
	पवनोर्जा प्रदूषणमुक्ता, सुरक्षिता, उपजीविकासाधिका च ।	
III)	वाक्यं पुनर्लिखित्वा सत्यं वा असत्यमिति लिखत ।	१
	अणुभ्यः शक्तिः लभ्यते । - **सत्यम् ।**	
२.	**शब्दज्ञानम् । (काः अपि ३ कृतीः कुरुत ।)**	
I)	रिक्तस्थानपूर्तिं कुरुत ।	१
१)	सैव - **सा** + एव । २) इत्यत्र - इति + **अत्र** ।	
II)	समूहेतरपदं लिखत ।	१
१)	मरुत्, सरित्, पवनः, वायुः । - **सरित् ।**	
२)	पुरातना, नूतना, प्राचीना, जीर्णा । - **नूतना ।**	

III)	विशेषण-विशेष्य-अन्वितिः । **द्वौ, प्रसिद्धौ** अणुविद्युत्प्रकल्पौ ।	१
IV)	**निर्मातुम्, स्वीकृत्य** ।	१
३.	**पृथक्करणम् । जालचित्रं पूरयत ।** 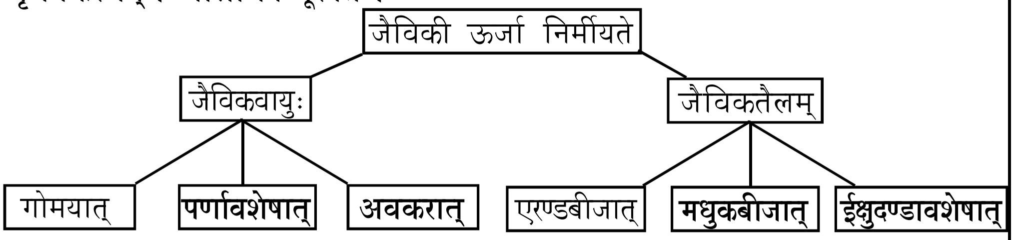	२
	द्वितीयः विभागः - पद्यम् ।	
उ.२.	**अ) पद्यांशं पठित्वा निर्दिष्टे कृती कुरुत ।**	
१.	**पृथक्करणम् । जालचित्रं पूरयत ।** 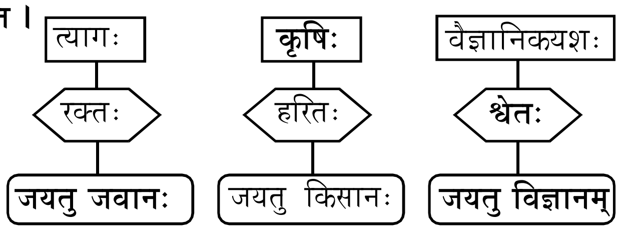	२
उ.२.	**ब) पद्यांशान् पठित्वा निर्दिष्टे कृती कुरुत ।**	
१.	**शब्दज्ञानम् ।**	
I)	समूहेतरपदं लिखत ।	१
१)	द्विजः, पक्षी, ब्राह्मणः । - **पक्षी ।** २) विस्मितः, चकितः, लज्जितः । - **लज्जितः।**	
II)	**क्लेश्यमानः, अनुशयान्वितः, गर्ह्यमाणः ।**	१
२.	**अन्वयपूर्तिः ।** तत्र **आश्रितोग्रतपसः** तस्य तं वीक्ष्य **विस्मितः** शक्रः तं **वारयिष्यन्** द्विजच्छद्मा तस्य निकटम् **आययौ ।**	२
क)	**द्वे सुभाषिते शुद्धे पूर्णे च लिखत ।**	
i)	रक्ष **पात्रगतं स्नेहं प्रदीपश्रीविवर्धनम् ।** **प्रयास्यन्ति विना तेन भस्मत्वं हि** भवद्गुणाः ।।	२
ii)	सदा **सद्ग्रन्थानां श्रवणमनने ये विदधते ।** **नयन्ते वा कालं कविकृतविनोदैः प्रमुदिताः ।** **भ्रमं दूरीकुर्वन्ति च सदुपदेशेन कुधियां** **स्वयं निर्भ्रान्तत्वात् प्रभुपदरतास्ते** सुकृतिनः ।।	२

iii) नृपाणां **च नराणां च केवलं तुल्यमूर्तिता ।** २
आधिक्यं तु क्षमा धैर्यमाज्ञादानं पराक्रमः ।।

ड) **वृत्तनाम चिनुत ।** १
अहो .... ददाति ।। **उपेन्द्रवज्रा ।**

तृतीयः विभागः - स्थूलवाचनम् ।

उ.३. **अ) गद्यांशं पठित्वा निर्दिष्टाः कृतीः कुरुत ।**

१. **अवबोधनम् ।**

I) वाक्यं पुनर्लिखित्वा सत्यं वा असत्यं लिखत । १
अण्डजानां प्रवरः सुमेरुः अस्ति । - **असत्यम् ।**

II) एकपदेन उत्तरं लिखत । १
चित्रस्य शोभा रङ्गव्यतिकरैः वर्धते ।

२. **पृथक्करणम् ।** २

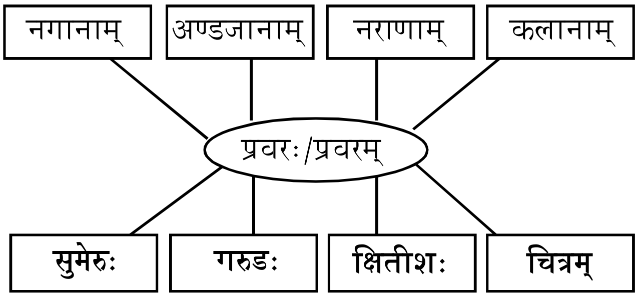

चतुर्थः विभागः - लेखनकौशल्यम् ।

उ.४. **यथानिर्देशं कृतीः कुरुत । (केवलं ३ उपप्रश्नाः लेखनीयाः ।)**

अ) **कथापूर्तिः ।**

मञ्जूषातः उचितशब्दान् चित्वा कथां पुनर्लिखत । ५

आसीत् अङ्गुलिमालः नाम कश्चित् कुख्यातः चोरः । **गहने** अरण्ये स निवसति स्म । पथिकान् लुण्ठयित्वा तेषां अङ्गुलीश्च कर्तयति स्म । तासां मालां कृत्वा कण्ठे धृता तेन तस्मात् तस्य नाम अङ्गुलिमाल इति । **अङ्गुलीनां** सहस्रं धारयिष्यामि इति तेन प्रतिज्ञा कृता। कथमपि स ग्रहीतव्यः एतदर्थे राजा प्रयत्नशीलः आसीत् । राज्ञः एते प्रयासाः **पुत्राय** निवेदयितुं तस्य माता अरण्यम् आगच्छत् । प्रतिज्ञापूर्तये **एकस्याः** अङ्गुलेः आवश्यकता आसीत् । तदर्थं स मातरमेव अङ्गुलिकर्तनार्थम् अतर्जयत् । यावदेवासौ अङ्गुलिं कर्तयति तावत् प्राप्तस्तत्र भगवान् बुद्धः । स भगवान् अङ्गुलिमालं एकं **पर्णम्** अयाचत ।

ब) **३ पर्यायेषु १ विषयम् अधिकृत्य पञ्चवाक्यात्मकं निबन्धं लिखत ।** ५

१. ग्रीष्मवर्णनम् ।

वसन्तकाले समाप्ते ग्रीष्मकालः आयाति । ग्रीष्मे रविकराः धरायां सरलं पतन्ति । तस्मात् उष्णता वर्धते । तेन वायुः उष्णः भूत्वा सर्वान् दहति च । ग्रीष्मसमये रात्रिः संकुचिता दिनं च दीर्घं जायते । जलाभावेन प्रायः वृक्षपर्णानि शुष्यन्ति । एतस्मिन् एव समये सुगन्धिपुष्पाणि विकसन्ति आम्रादीनि फलानि च फलन्ति । तैः एव ग्रीष्मकालः सुसह्यः भवति ।

२. सङ्गणकः ।

एकविंशतितमं शतकं सङ्गणकस्य नाम्ना एव प्रसिद्धं भवति । विविधाः गणनक्रियाः सङ्गणकः सलीलं करोति । केवलं सङ्गणनक्रियायामेव सङ्गणकस्य रुचिः भवति एतद् न सत्यम् । किन्तु सः काव्यं करोति, गीतानि गायति, चित्राणि च आलिखति । सङ्गणकस्य विशिष्टा भाषा भवति । संस्कृतभाषा व्याकरणशास्त्रेण सुबद्धा वर्तते । अतः संस्कृतभाषा सङ्गणकाय उपयुक्ता इति मतं प्रसिद्धम् ।

३. गणेशोत्सवः ।

मानवाः नाम सामाजिकप्राणिनः। अतः ते उत्सवप्रियाः। मह्यं गणेशोत्सवः अतीव रोचते । लोकमान्यतिलकमहोदयेन सामाजिकएकतायै एषः उत्सवः प्रारब्धः । गजाननस्य उत्सवदिवसः एषः भाद्रपदमासे शुक्लपक्षे चतुर्थ्यां तिथौ भवति । उत्सवेऽस्मिन् श्रीगणेशस्य मूर्तेः प्रतिष्ठापनं क्रियते जनैः । श्रीगणेशस्य मस्तके दूर्वाः विराजन्ते । श्रीगणेशाय मोदकः रोचते, अतः गृहिण्यः तस्मै मोदकस्य नैवेद्यं समर्पयन्ति । अनेन उत्सवेन परस्परसामञ्जस्यं, सौहार्दं च वर्धते।

क) **संस्कृतानुवादः ।**

८ वाक्येषु ५ वाक्यानां संस्कृतभाषया अनुवादं कुरुत । ५

i) सप्टेम्बरमासस्य पञ्चमे दिने शिक्षकदिनम् सम्पद्यते/सभाजयति ।
ii) मार्जाराय दुग्धं रोचते ।
iii) श्रीकृष्णस्य मस्तके / मूर्ध्नि मयूरपिच्छः राजते ।
iv) मेघाः / पयोदाः / जलदाः वर्षन्ति ।
v) प्रावृषि वर्षायां / वर्षार्तौ गगने इन्द्रधनुः दृश्यते ।
vi) वार्तानां संग्रहणं वार्ताहरस्य प्रमुखं कार्यम् अस्ति / वर्तते ।
vii) त्वं कदा ग्रामं गमिष्यसि ?
viii) (त्वं) धूर्तशृगालस्य कथां कथय ।

ड) **वाक्यरचना ।**

i) धातूनां प्रयोगः - ४ धातुषु ३ धातून् प्रयुज्य ३ वाक्यानि संस्कृतभाषया लिखत । ३

१) बालिका **कुण्डलाय** स्पृह्यति ।
२) बालकः **मातरम्** अनुसरति ।
३) राजा **दरिद्रेभ्यः / दरिद्रेषु** धनं वितरति ।
४) धीराः **स्वकार्यात्** न विरमन्ति ।

ii) अशुद्धिसंशोधनम् - अव्ययानि प्रयुज्य रचितेषु ४ वाक्येषु २ वाक्ययोः अशुद्धिसंशोधनं कुरुत । २

१) **समुद्रं निकषा** मम गृहं वर्तते ।
२) **शङ्करेण साकं** पार्वती तिष्ठति ।
३) **प्रकाश / प्रकाशेण / प्रकाशात् विना** कार्यं न शक्यम् ।
४) **पर्वतस्य समीपं** वृक्षाः सन्ति ।

पञ्चमः विभागः - व्याकरणम् ।

उ.५ **यथानिर्देशं कृतीः कुरुत । (केवलं ५ उपप्रश्नाः लेखनीयाः ।)**

अ) **क्रियापदरूपैः आवलिपूरणम् । (८ पर्यायेषु ६ पर्यायाः लेखनीयाः ।)** ३
तृतीयपुरुष-एकवचनस्य रूपाणि लेखनीयानि ।

धातुः	द्वितीयः भविष्यकालः	प्रथमः भूतकालः	परोक्षः भूतकालः	वर्तमानकालः	आज्ञार्थः	विध्यर्थः
वद् (१ प.प.)	वदिष्यति	**अवदत्**	**उवाद**	वदति	**वदतु**	वदेत्
दा (३ प.प.)	**दास्यति**	अददात्	ददौ	**ददाति**	ददातु	**दद्यात्**

ब) **नाम-सर्वनामरूपैः आवलिपूरणम् । (८ पर्यायेषु ६ पर्यायाः लेखनीयाः ।)** ३

विभक्तिः	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
द्वितीया	**भगवन्तम्**	भगवन्तौ	**भगवतः**
चतुर्थी	**शशिने**	**शशिभ्याम्**	शशिभ्यः
षष्ठी	मम	**आवयोः - नौ**	**अस्माकम्**
तृतीया	**अनया**	आभ्याम्	**आभिः**

क) **धातुसाधित-विशेषणैः कोष्ठकपूर्तिं कुरुत । (८ पर्यायेषु ६ पर्यायाः लेखनीयाः ।)** ३

कर्तरि भूतकालवाचक-धातुसाधित-विशेषणम्	कर्मणि विध्यर्थक-धातुसाधित-विशेषणम्	कर्मणि भूतकालवाचक-धातुसाधित-विशेषणम्	कर्तरि वर्तमानकालवाचक-धातुसाधित-विशेषणम्
दत्तम् **प्राप्ता**	**गन्तव्यः** **स्मरणीयम्**	**आनीतवान्** **पीतवती**	**लिखन्ती** **विचरन्**

ड)	**समासाः ।**	
	मेलनं कुरुत । (८ पर्यायेषु ६ पर्यायाः लेखनीयाः ।)	३
i)	चिरं जीवति इति । - **उपपद तत्पुरुष समास ।**	
ii)	प्रदर्शनाय इदम् । - **चतुर्थी तत्पुरुष समास ।**	
iii)	द्विजस्य आकृतिः यस्य सः । - **बहुव्रीहि समास ।**	
iv)	आत्मनः परिचयः । - **षष्ठी तत्पुरुष समास ।**	
v)	नाट्यविषयकं शास्त्रम् । - **मध्यमपदलोपी कर्मधारय समास ।**	
vi)	निर्गतानि अक्षराणि यस्मात् सः । - **प्रादि बहुव्रीहि समास ।**	
vii)	व्रतं च उपवासः च एतयोः समाहारः । - **समाहार द्वन्द्व समास ।**	
viii)	विशेषेण सह । - **अव्ययीभाव समास ।**	
इ)	**वाक्यपरिवर्तनम् । (४ पर्यायेषु ३ पर्यायाः लेखनीयाः ।)**	३
i)	**भगवान्** तस्मै **नूतनचीराणि दत्तवान्** ।	
ii)	यक्षः मेघं / मेघेन **संदेशम्** अनाययत् ।	
iii)	**यदा अध्यापकः कक्षाम् आगतः तदा** छात्राः स्तब्धाः अभवन् ।	
iv)	**त्वं** कृपया तपोमार्गम् **आदिश** ।	
फ)	**सङ्ख्यावाचकाः । (रिक्तस्थानपूर्तिः ।) (४ पर्यायेषु ३ पर्यायाः लेखनीयाः ।)**	३
i)	बिल्वदले **त्रीणि** पत्राणि सन्ति ।	
ii)	अस्याम् आवल्यां **द्वितीयः** मञ्चः त्रुटितः ।	
iii)	अस्माभिः दिनस्य **द्विवारं** दन्तधावनं करणीयम् ।	
iv)	पेट्रानगरी इति **सप्तमम्** आश्चर्यम् ।	
	षष्ठः विभागः - अनुवादकौशल्यम् ।	
उ. ६.	**अ) संस्कृतगद्यांशं पठित्वा माध्यमभाषया अनुवादं कुरुत ।**	४
	Often many times, in practice, a person himself knows (realizes) that he has been deceived. At that time he says, "I am a fool." But if somebody else calls him a fool, then he gets angry. A person should know if I get angry, I am my own enemy. If I love, then I alone am my friend. Just by imagination, we consider other people as friends or foes (enemy). He who nurtures my ego is my friend. He who hurts my ego is my foe. In short, my mind itself is my friend or my foe.	
ब)	**संस्कृतपद्यांशं पठित्वा माध्यमभाषया अनुवादं कुरुत ।**	४
	The heart of the virtuous, if ever broken, is undoubtedly easily joint like gold at once. The broken heart of the wicked is never put together, just like the potter's broken and shattered earthen pot which is never joint.	

क)	**संस्कृतनाट्यांशं पठित्वा माध्यमभाषया अनुवादं कुरुत ।** (After thinking queen चन्द्रमती asks her own son who was contemplating with an undisturbed mind.) चन्द्रमति – O son, live long. Why do you appear sad and worried? यशोधर – (To himself) How do I express the concern of my heart? I shall say. Alright. (Aloud) O mother, I saw a dream early in the morning. चन्द्रमति – In that case, tell (me) quickly. यशोधर – Listen. A certain demon was seated on my chest. He said, 'Entrust the responsibility of the kingdom upon your son, become an ascetic and go to the forest for penance.' ** ** ** ** **	४